

ЧАНД СУХАН РОЦЕЪ БА ХУНАРИ НАМАДМОЛӢ

Намадмолӣ яке аз хунарҳои қадимаи халқи тоҷик буда, бештар дар минтақаҳои кӯхистони Тоҷикистон, он мавзехое, ки мардум ба парвариши чорпои хурд машғуланд, маъмул мебошад. Намад як навъи гилем ё палос аст, ки барои пушонидани фарши хона истифода мешавад. Намад мафраши ғафс, сабук ва гарму мулоим буда, андозаи он одатан 2x3 м ва баъзан каму беш аз ин буда, ғафсияш 0,5-1 см мешавад. Намадро аз пашми чорпои хурд (гӯсфандбаузи ангорӣ) истехсол мекунанд, ки дар фасли сармои зимистон истифодаи он хеле мувофиқ аст.

Ин навъи хунар ҳамчун унсури фарҳанги ғайримоддӣ дар «Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ» бо номи «Намадрезӣ» таҳти рақами «E008» ба қайд гирифта шудааст. [8, с.80]

Тақрибан ҳашт ҳазор сол пеш одамон хунари намадмолиро шуруъ кардаанд. Сохтани намадҳо баъд аз хонагӣ кардани гӯсфандони ваҳшӣ ба вучуд омадааст. Одамон дар аввал кӯшиш мекарданд, ки аз пашми ҳайвоноти ваҳшӣ намадмоли кунанд, аммо ин чандон кори осон набуд. Аз тарафи дигар, пашми ҳайвоноти ваҳшӣ бо ҳамдигар часпоиш надошт ва барои ғоз додан он қадар мувофиқ набуд. Аз ин сабаб, аз пашми гӯсфанд ва барра, ки пашмҳояшон мулоим мебошад, истифода мекарданд. Чунки аз як сар гӯсфанд то 5 кг пашм ҷамъоварӣ намудан мумкин буд.

Дар даврони қадим дар минтақаҳои Помир, Тибет, Қафқоз, Олтой, Афғонистон, Эрон ва ғайра ин навъи хунар инкишоф ёфтааст. Қадимтарин маҳсулоти намадинро бостоншиносон аз қабристонҳои қадимаи кӯҳҳои Олтой бозёфт намуданд, ки ба асрҳои 4-5-уми қабл аз мелод тааллуқ доштааст.

Дар мавриди қадимӣ будани ин ҳунар ривояте вучуд дорад, ки гӯё, дар киштии Нӯҳ рух дода бошад. Вақте ки ҳамаи одамону ҷонваронро аз хавфи тӯфон наҷот дода, ба киштӣ савор мекунанд, аз тани гӯсфандон пашмҳояшон ба рӯи фарш рехта, тар мешаванд. Ҷонварон пашмҳои рехтаро якҷанд муддат бо пойҳояшон мекӯбанд. Дар натиҷаи сум задан аввалин намад ҳосил шудааст. [11]

Мувофиқи баъзе ақидаҳо, намадмоли иҳтирои кӯчиён мебошад, ки аввалин шуда хусусиятҳои аҷоибӣ намадро дарёфтанд. Кӯчнишинон аз пашм либос, каллапӯш, пойпӯш, болишт, халта, инчунин барои аспҳояшон зину абзол омода мекарданд. Намад онҳоро аз гармию сардӣ, ҳатто аз тири камони душман ва тибқи боварҳояшон, аз қувваҳои бад муҳофизат мекард.

Мардуми чорподор дар асрҳои баъдина пашмро дар корҳои кулолӣ, танӯрсозӣ, хаймасозӣ ва тиббӣ низ истифода мебуданд.

Қобили зикр аст, намадмоли бештар дар қисматидехоти Тоҷикистон, хусусан, дар Кӯҳистони Бадахшон бештар ривож ёфтааст, чунки мардуми ин минтақаро иқлимаш водор мекунад, ба ин шуғл даст зананд. Аммо мардумшинос Раҳимов Д. дар китоби *“Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон” сабаби рушди намадмолиро дар ин минтақа набудани соҳаи пахтапарварӣ шумурдааст: «Намад дар хонаҳои сокинони Помир аз замонҳои қадим вазифаи гилем, палос, кӯрпаву кӯрпача ва кампалро иҷро мекунад. Зеро дар он минтақа пахта ва маҳсулоти пахтагин хеле кам буданд».* [7, 66].

Дар навоҳии Бадахшон, аз ҷумла, дар ноҳияҳои Шуғнон, Ишкошим, Рӯшон аз қадимулайём навъҳои мухталифи намадмоли ва гилембофӣ аз пашми гӯсфанд роиҷ аст. Имрӯзҳо низ вобаста ба корбурди он дар сардиҳо ва талаботи маишию иҷтимоии намадмоли идома дорад.

Дар давоми экспедитсияе, ки мо ба ин ноҳияҳо доштем, дар шаҳраки Ваҳдати ноҳияи Шуғнон бо як гурӯҳ занони намадмол

воҳӯрдем, ки онҳо бо роҳбарии Худоназарова Баҳор як корхонаи намадрезӣ таъсис карда, ин касби қадимиро идома дода истодаанд. Дар ин корхона 10 нафар занон аз деҳоти гирду атрофи ноҳия кор мекунанд. Ҳангоми сӯҳбат бо ҳунармандон ба мо аён гардид, ки дар даврони Шӯравӣ ҳунари намадмоли як андоза аз истифода берун монд, аммо ҳоло мардум аз сари нав ба ин навӣ ҳунар таваҷҷуҳ зоҳир карда истодаанд. Ҳунармандони ин корхона ҳам барои фурӯш истехсол мекунанд ва ҳам аз тарафи шахсони алоҳида фармоишҳо мегиранд. Сарвари корхонаи мазкур Худоназарова Б. бо изҳори қаноатмандӣ аз роҳбарияти ноҳия қайд намуд, ки: «ба хотири ҳифзи ин ҳунар моро аз супоридани андоз озод намуданд ва мо вазифадор ҳастем, ки ин ҳунарро сайқал диҳем». Ба ақидаи онҳо ин навӣ ҳунар дар Бадахшон хоси занон мебошад.

Равиши омода кардани намад дар байни сокинони вилояту ноҳияҳои кишвар аз ҳамдигар баъзе тафовутҳо дорад. Тибқи маълумоти ҳунармандони шуғнонӣ, онҳо аввал пашмо интиҳоб ва харидорӣ мекунанд. Сипас онро бо хокаи ҷомашӯӣ дар мошинаи ҷомашӯӣ мешӯянд ба офтоб барои хушк шудан мегузоранд, баъди хушк шудан бо *салич* –ҷӯби махсус мезананд. Дар натиҷаи ҷӯб задан пашм мулоим мешавад, ки барои тайёр кардани намад хеле мувофиқ мегардад.

Барои ранг кардан пашмҳоро дар деғҳои калоне, ки ранги лозимиро дорад, чанд маротиба тар карда мегиранд ва дар офтоб мехушконанд. Айни замон рангҳое, ки ҳунармандон истифода мебаранд, аз кишвари ҳамсои Чин ворид мешавад. Дар замони пеш рангҳоро аз гиёҳу маъданҳои табиӣ тайёр мекардаанд. Ҳунармандони ин соҳа мегӯянд, ки бо рангҳои сунӣ пашмҳо бештар ҷилдор мешаванд ва аз ҷониби дигар, заҳматаш камтар аст. Дар Шуғнон намади пурнақшу нигорро «бирҷанде намад» меноманд.

Тарзи омода кардани намад дар ноҳияи мазкур чунин мебошад: аввал як ҷодари васеъро ба замин паҳн намуда, дар

болои он мувофиқи завқу тахайюлашон пашмҳои рангардашудаи гуногунро ҳамчун нақшу нигор гулпартоӣ мекунад. Сипас аз болои нақши сохташон пашмҳои сиёҳ ё кабуд, яъне пашмҳои рангаш торикро яклухт мепартоянд. Аз болои пашмҳои сиёҳ ҳатман пашмаҳои рангашон сафед, зардча ё умуман равшантарро тунук мекунад, ки дар натиҷа ғафсии намад бештар мешавад. Баъдан оби гармро бо зарфи байнаш монанди ғирбол сӯрох-сӯрох гирд ба гирди пашмҳои чодар рехта, то ба миёнаи он меоянд. Пасон чодари пашмдорро эҳтиёткорона лӯлапеч карда, аз нӯтҳояш ва танааш бо бандҳо ба шакли қачу килеб мебанданд, то ки лӯла кушода нашавад. Лӯларо ба фарши ҳамвор гузошта, сари дузону нишаста хунармандон бо банди дастҳояшон ғелон-ғелон мемоланд. Дар вақти молидани намад бояд аз 5 нафар намадмол кам набошад. Баъди як қадар молидан онро кушода, аз пушташ собунро нам карда мешаканд, ки часпак шуда, пашмҳои намад устувор шаванд ва онро дубора лӯлапеч карда, боз ба молидан шурӯъ мекунад. Ҳамин тариқ 3-4 соат ҷараёни молидан давом мекунад. Баъди анҷом ёфтани намадмоли лӯларо кушода, ба офтоб мегузоранд ва пас аз хушк шудан намад барои истифода тайёр мешавад.

Чи тавре дар боло зикр кардем, намадмоли дар минтақаҳои қўҳистони Тоҷикистон ҳоло ҳам ба назар мерасад. Аз ин лиҳоз мо зарур мешуморем, ки фарқияти ин хунарро дар баъзе минтақаҳои ҷумҳури қайд намоем.

Дар минтақаи дигари чорвопарварӣ, дар байни сокнинони ноҳияи Лахш (собик н. Ҷиргатол) намад то ҳол истехсолу истифода мешаванд. Иқлими ин ҷо низ монанди Бадахшон дар зимистон хеле сард мебошад, ки ин омил яке аз сабабҳои рушди хунари мазкур дар ин минтақа гаштааст.

Усули намадмоли дар Лахш чунин аст: хунармандон аввал, пашмро тозаву мулоим карда, дар болои матое паҳн карда оби гарм мепошанду лӯлапеч карда мемоланд. Баъди хеле молидан онро кушода барои бо якдигар часпидан, собун мезананд, ки он

шакли қолинро ба худ мегирад. Баъди каме хушк шудан бо бўр нақши гулҳоро дар ҳамон намад мекашанд. Сипас намади нимтайёрро густурда мувофиқи завқи худ бо пашмҳои рангаи ҳархела дар дохили нақши кашидашон, гулпартоӣ мекунанд. Баъди ин амал дубора об пошида, намадро мепечонанду боз молиш медиҳанд. Ҳангоме ки намад тайёр мешавад, онро кушода барои равшантар намудор шудани нақши гулҳо канораҳои нақшҳоро бо мағзӣ медӯзанд.

Мағзиро дар лаҳҷаи мардуми он ҷо «аламунчоқ» мегӯянд, ки тарҷумааш муҳраи чашмӣ мебошад. Мағзиро чунин омода месозанд: аввалан, пашмро ресида монанди ресмон мекунанд, сониян се тори ресмонро гирифта монанди кокул мебофанд. Дар гузашта як тори ресмонро сиёҳ ва торҳои дигарашро сафед ва ё баръакс мекарданд, ки баъди бофтани сиёҳу сафед шуда, шакли муҳраи чашмиро мемонад. Шояд калимаи «аламунчоқ» аз ҳамин чиз гирифта шуда бошад. Имрӯзҳо ин намуди мағзиҳоро ранг мекунанд ва мағзии сиёҳу сафедро дар атрофаш медӯзанд. Вазифаи мағзӣ дар он аст, ки аввалан зебогии намадро дучанд мекунад, баъдан нақши гулҳоро бо ҳам омехта намесозад. Агар мағзӣ нагузоранд, дар натиҷаи молидан, қолаби тасвирҳо вайрону омехта мешавад. Сеюм, мағзиҳо барои мустаҳкаму боқувват нигоҳ доштани намад ёрӣ мерасонанд. Инчунин мағзиро дар гирди намад медӯзанд, пашмҳои канори намадро аз парешоншавӣ нигоҳ медорад. Бояд қайд кунем, ки мағзӣ дар намад хеле вазифаи муҳимро иҷро мекунад.

Дар баъзе шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд низ ҳунари намадмоӣ то андозае боқӣ мондааст. Дар ҷамоати деҳоти Шинги шаҳри Панҷакент бо як гурӯҳ заноне вохӯрдем, ба намадрезӣ машғул буданд. Соҳибкори маҳаллӣ –**Ҳочамов Сарвар** дар хонаи худ бо номи «Армуғон» маркази рушди ҳунароҳои бонувони деҳаи Шингро таъсис додааст, ки дар он зиёда аз 15 нафар занону духтаронро бо кор таъмин кардааст. Дар маркази мазкур бонувон ба ҳунароҳои намадрезӣ, гулдӯзӣ,

куроқдўзӣ, шерозбофӣ ва ғайра машғул мебошанд. Ҳамчунин аз намадпораҳо бозичаҳо месозанд ва маҳсулоти тайёр кардаашонро ба мизочон ва сайёҳони хориҷӣ пешкаш менамоянд. Аз рӯи нақли яке аз хунармандони ин марказ **Шарифова Муҳайё** (соли тав. 1956, д. Шинг) тарзи омода намудани намад дар ин ҷо аз дигар минтақаҳо ба кулӣ фарқ мекунад. Онҳо дар намадмоӣ танҳо пашми барраро истифода меkunанд. Назар ба қавли ӯ, пашми барраи то яксола барои рехтани намад хеле мусоид аст, чунки пашми барра мулоим, тоза ва хеле часпоиши хуб доштааст.

Тарзи омода намудани намадмолони панҷакентӣ чунин аст: пашми барраро тарошида онро меғозанд, яъне бо дасташон канда-канда мулоим меkunанд. Пашми ғоздошударо дар болои пардаи этиленӣ ба таври арзиви тулӣ се қабат мечинанд. Матои шоҳиро (дар матои шоҳӣ пашм намечаспад) дар оби гарм тар карда, собун зада, ба болои пашми чидашуда паҳн меkunанд. Баъдан онро бо кафи дастхояшон мемоланд. Ин раванд то хеле вақт давом мекунад, баъд аз як тарафро молидан, тарафи дигарашро мегардонанд, дар натиҷаи молидан пашмҳо аз чор тараф парешон шуда, байнашон холӣ мемонад. Аз канораҳо пашмҳоро дуқад карда, дар байнашон пашмҳои нав илова меkunанд. Баъди пур кардан боз ҳамон амалро такрор меkunанд. Албатта, ин намад дар шакли гилемчаҳо мебошанд, ки бо кафи даст молида мешавад. Намади калонро дар гузашта мардон бо оринҷхояшон мемолиданд, ҳоло ин навъи хунар миёни мардон қариб, ки дида намешавад. **Тағоева Раҷабгул** (соли тав. 1961, д.Бодгаҳ) пештар ба гилембофӣ машғул будааст, мегӯяд, ки: *“намадмоӣ кори мардона аст, чунки барои онро молидан дастони боқувват лозим аст, пешҳо занон намадро омода мекарданд, баъд мардон мемолиданд.”*

Баъди тайёр шудани намад навбати гулпартоӣ мерасад. Аввал пашмҳои рангаро ба шакли гулҳои ҳархела боз ҳам мувофиқи тахайюли худашон бо қайчӣ бурида, ба болои намад

мегузоранд. Аз болояш такроран матои шоҳиро дар оби чўш тар карда, собун зада, мегузоранду боз бо кафи дастхояшон мемоланд, то он даме ки сахт шавад. Ҳамин тариқ, намад омода мешавад, чи тавре ки дар боло зикр кардем, намадрезони минтақаҳои дигари ҷумҳурӣ дар аввал пашмро мешўянд, аммо хунармандони панҷакентӣ дар охир мешўянд. Тибқи нақли инҳо агар дар аввал шўянд пашм бо ҳам хуб омехта намешавад ва бо ҳам намечаспад.

Хунармандони ин марказ барои ранг кардани пашм бештар аз растаниҳои табиӣ истифода мебаранд, ки дар байни хунармандони дигар навоҳии кишвар ин амал мушоҳида нагардид. Масалан, аз пўсти пиёз –ранги норанҷӣ, аз пўсти чормағз – ранги сиёҳ, аз пўсти дарахти зардолу – ранги сурхча, аз дарахти зирк – ранги зард, аз барги дарахти сафеддор – ранги қаҳвай, аз ҷоруби кўҳӣ – ранги сабз ва ғайраҳоро истифода мекунанд.

Бо мақсади ранг кардани пашмҳо дар дег об рехта, оташ меафрўзанд, сипас барг ё ягон пўстлохи дарахти матлубро мувофиқи завқи худ бо пашм дар он об якҷоя мечўшонанд, ки дар натиҷа пашм ранга мешавад. **Муҳақиқ Мамадамонов Х.** ёдовар шудааст, ки пештар дар навоҳии Помир аз рангрезии химиявӣ худдорӣ мекарданд. Вале мо шоҳид будем, ки дар ноҳияи Шугнон ҳоло барои осонии корашон бештар аз рангҳои химиявӣ истифода мебаранд. Муҳаққиқ илова карда мегўяд: *“Аслан дар навоҳии Ишкошим, Шугнон, Роштқалъа, Мурғоб, Ванҷ, Дарвоз ранги гулобиро аз гиёҳҳои руван, ранги зардро аз гули насрин, барои ранги сурх беҳи гули хори насрин, барои ранги сиёҳчатоб ҷоғари зардолӯ ва дарахти чормағзро истифода менамуданд, дар вақти рангрезӣ кардан бо ранги табиӣ аз гиёҳҳои гуногун барои мустаҳкам доштани ранг аз замч васеъ истифода мебаранд”*. [3, с.5]

Хунари намадмолиро дар минтақаи Кўлоб «намадмонӣ» мегўянд. Ба ин касб ҳам мардон ва ҳам занон машғул мебошанд.

Тарзи омода намудани намадро чи тавре ки дар боло гуфта гузаштем, ҳунармандони ин минтақа айнан ҳамон тавр омода месозанд. Аммо инҳо пашмро бо савачӯб мулоим накарда, балки бо «тиру камон» зада мулоим мекунанд. «**Тиру камон**» асбоб барои пашмро мулоим кардан аст. *Тир* – чӯби махсусе мебошад, бо он банди камонро зада, пашмро тити ғоз мекунанд. *Камон*-чӯби нимдавраи камоншакл буда, дарозияш 1,5 метр аст. Бандеро, ки аз ин нӯт ба нӯти дигар баста мешавад, онро «зеҳ» мегӯянд. *Зеҳ* аз рӯдаи ғӯсфанд тайёр карда мешавад: аввал, рӯдаи ғӯсфандро тоза мекунанду нӯташро дар як меҳи дар танаи девор кӯфташуда мебанданд ва баъд аз нӯти дигараш сангро баста, овезон мекунанд. Ҳамин тариқ 10-15 рӯз то хушк шуданаш овезон меистад. Рӯдаи ғӯсфанд баъди хушк шуданаш чандир шуда, барои истифода тайёр мешавад.

Аввал, пашмҳоро бо дасташон канда-канда, аз ҳам ҷудо мекунанд, яъне бо истилоҳи ҳуди онҳо “*мекунҷанд*”. Сипас аз мобайни камон, ки махсус даста дорад, бо дасти чап медоранд. Зеҳи (ресмон) онро ба рӯи пашм дошта, бо дасти росташон, ки тирро медоранд, задан мегиранд. Дар натиҷа зеҳ зарба расонида, пашм тити мулоим шуда, барои намадмоли тайёр мешавад. Баъд барои гулпартоӣ пашмҳои рангаро бо дастҳояшон соиш медиҳанд, ки монанди ресмон мешавад. Ин амалро «шимак» меноманд. Баъди гулпартоӣ пашмҳоро то 20-30 см хобонида, об мепошанд. Сипас як чӯби дарози гирдро ба дарунаш гузошта, лӯлапеч мекунанд. Аз ду тарафаш бо ресмон баста ба роҳи ҳамвор ё кӯча бароварда тақрибан 1,5-2 соат бо пойҳояшон тела дода, болову поён мебаранд. Ин корро мо дар байни намадмолони дигар навоҳии ҷумҳури мушоҳида накардем. Пас аз иҷрои ин амал онро кушода, оби гарм пошида, дубора мебанданд. Ин маротиба 7-8 нафар мардон бо оринҷояшон мемоланд.

Яке аз мардумшиносони машҳури рус **Пешерева Е.М.** дар бораи намадмолии мардуми Яғноб иттилоъ дода, гуфтааст, ки

ягнобиён намадро аз пашми дурушти гўсфанд тайёр мекунанд. Дар Ягноб пашми гўсфандро дар як сол се маротиба метарошидаанд: якум, дар баҳорон, вақте ки гўсфанд ба чаридани алафи навруста мебарояд; дуввум, вақте ки гўсфанд ба хўрдани ҷав шурўъ мекунад (дар миёнаи моҳи август); сеюм, дар тирамоҳ пеш аз ба оғилхона даровардани гўсфандон пашмтарошӣ карда мешаванд. Пашми гўсфандонро дар он ҷо фақат мардҳо метарошанд. Пеш аз тарошидан аввал гўсфандҳоро ба лаби ҷуй ё дарёчаҳо ронда, танашонро мешўянд, баъд хушк шудан пашмҳояшонро метарошанд. Пашми дар баҳор тарошидашударо занон дубора мешўянд. Гуфтан мумкин аст, ки пашми баҳорӣ дурушту шахшул аст ва аз ана ҳамин навъи пашм онҳо намад мерезанд. Дар Ягноб мардҳо ба намадмолӣ машғул ҳастанд. Онҳо дар гармои тобистон пеш аз мавсими алафдаравӣ намад мемоланд. Дар байни онҳо хунармандони махсуси намадмол набуда, ҳама мардуми оддӣ мебошанд. Тарзи омода намудани намад дар Ягноб мисли намадмолии помириҳо мебошад. [6, 26-27]

Олими дигари мардумшинос **Андреев М.С.** дар мавриди тарошидани пашмҳои гўсфанд қайд кардааст, ки дар водии Хуф гўсфандро дар як сол чор маротиба метарошанд: баҳор, тобистон, тирамоҳ ва зимистон. Бузҳои хонагиро танҳояк маротиба дар фасли баҳор моҳи апрел метарошанд. Пашмҳои тарошидашударо ҳеч гоҳ намешўянд. Онҳо чунин мешуморанд, ки агар худи ҷонваронро шўянд, пашм дар ҳарорати бадани ҳайвон тезтар хушк мешавад. Бузу гўсфандонро фақат рўзҳои чоршанбе метарошанд. Рўзи сешанбе занон гўсфандонро шуста, тоза карда (бузҳоро намешўянд), ба оғилхона медароранд. Агар гўсфандон арақ кунанд, ё пашмашонро ифлос кунанд, ношуста ҳатман метарошанд. Ва ба пашмашон хоки сафеди махсус ҳамроҳ мекунанд, ки се рўз ҳамин тавр меистад (агар аз се рўз бештар истад, пашмро вайрон мекунад). Баъди се рўз бо савачўб мезананд, ки дар натиҷа пашм аз хок ҷудо мегардад. [1, с.202-204]

Дар минтақаҳои дар боло зикршуда намадро сеқабатӣ мерезанд. Дар Бадахшон гудро дар аввали қор мепартоянд, аммо

дар ноҳияи Лахш ва вилояти Суғд баръакс, нақши гулро баъди қисман тайёр шудани намад тасвир мекунад. Мавзӯи асосии нақшу нигорҳои помирӣ дар намад хеле содда ва осон мебошанд. Бисёртар шаклҳои геометрӣро ба мисли ромб, салиб, доира, ҳалқа, байза (тухмшакл), секунҷа ифода мекунад. Инҳо шаклҳои мебошанд, ки ягон хел тағйирот ва коркард карда намешаванд ва танҳо дар катакҳои калони рост ва уреб возеҳ тасвир меёбанд. Дар нигоришҳои намад нақши дилро, асосан, бо ранги сурх тасвир месозанд. Дар мавзӯи нақшофарӣ ҳоло ҳам нақшҳои аждар, товус, кабутар, себарга, панҷбарга ва ғайраҳоро вохӯрдан мумкин аст. [4, 93-94]

Дар ноҳияи Лахш нақшҳои «қалдирғочқанат» (боли фароштурук) ва «кучқорбуюк» (шохи меш ё кучқор) бештар тасвир ёфтаанд. Намадмоли лахшӣ **Топчигул Садирова** аз деҳаи Қашулт (соли тав. 1960) бо таассуф мегӯяд: *«Ҳоло дастгоҳҳои намадбофӣ баромадааст, ки он қадар хуб фишор намедихад. Агар бо даст намадро коркард кунем, босифаттар мешавад»*. Дар мавриди чараёни тайёр шудани намад ӯ қайд намуд, ки аз тоза кардани пашм то тайёр шудани намад як моҳ сарф мешудааст.

Намад дар баробари ашӯи муҳими рӯзгор буданаш, инчунин яке аз унсурҳои ҷиҳози арӯсон ба шумор меравад. Анъанайи намад бурдани арӯсон дар ҷиҳозашон дар Бадахшон то имрӯз роиҷ аст, ки дар ин бора **Юсуфбекова З.** низ дар китобаш қайд кардааст [10, 116].

Анъанайи намадмоли инчунин дар ноҳияи Лахш ва шаҳри Панҷакент роиҷ мебошад. Арӯсшавандагони ин мавзео ҳатман урфу одати маҳаллиро риоя карда, дар ҷиҳози худ баъзе ашӯи намадин мебаранд. Масалан, миёни мардуми Лахш иловатан ба ҷиҳоз бурдани ҷойнамози намадимаъмул мебошад. Барои арӯсони ин минтақа бештар намадҳои дорои рангҳои равшану ҷилдорро фармоиш медиҳанд. Ҳамаи ин расму анъанаҳо барои

ҳифз ва бардавом нигоҳ доштани намадмоли як андоза мусоидат мекунад.

Аз рӯи нақли хунармандони помирӣ дар ҳар як хонаи бадахшонӣ бояд ҳади ақал яктоғӣ аз ҳамин гуна намадҳои пашмин бошад. Азбаски зимистони Бадахшон хеле сард аст, намадро зери фарш мепартоянд, ки он хунукиро намегузаронад ва ба саломатии инсон хеле муфид аст. Сайёҳоне, ки ба Бадахшон меоянд, аз намади помирӣ барои тӯҳфа ҳамроҳи худ мебаранд. Роҳбари корхонаи воқеъ дар Шуғнон меғӯяд, талабот дар Шуғнон ва ноҳияҳои гирду атроф хеле зиёд аст. Ҳатто кӯдаке, ки таваллуд мешавад ўро аввал рӯи намад мегузоранд. Дар ноҳияи Шуғнон вақте ки шахсе вафот мекунад, дар нордбон намадро гузошта аз болои мато мепартоянд ва мурдари дар болои он барои дафн кардан мебаранд. Сабабашро дар он медонанд, ки инсон пас аз ба дунё омаданиш болои он гузошта мешавад ва ҳангоми аз дунё рафтаниш дар болои он меравад.

Дар ноҳияи Ишкошим дар водии Вахон низ намадмоли хеле маъмул аст. Аз рӯи нақли сокини деҳаи Вранг – **Давлатбоева Хушнамо** (соли тав. 1964) ҳар духтаре, ки ба шавҳар мебарояд, дар ҷиҳози арӯсиаш бояд намад дошта бошад. Ин анъана дар ноҳияҳои Ашту Исфараи вилояти Суғд низ мавқеъ доштааст. Аммо арӯсшавандагони он ҷо ба ҷои намад ҳатман бо худ *қоқмағилем* ва ё қолини дастии аз пашми гӯсфанд тайёршударо ба хонаи шавҳарашон мебаранд. Дар ноҳияи Ишкошим расми махсусе ҳаст, вақте барои арӯс намад омода мекунад, барои гулпартоии намад зани солхӯрдаеро, новобаста аз он ки ў хунарманд аст ё нест, даъват мекунад. Муҳим ин аст, ки ў шавҳармурда набошад, серфарзанду хушбахт бошад, ба он хотире ки фардо арӯсе, ки дар болои он намад хоб меравад, вай ҳам мисли ҳамон зан хушбахту серфарзанд шавад. Дар давраҳои қадим пеш аз намадмоли, ҳангоми пашмиро бо ҷӯб задан, аз бари болои хона, ки «лангар» ном доштааст, хушбӯйӣ ва китоби Қуръон мегузоштаанд ва дар ин ҷо ҳеҷ кас ҳуқуқи нишастан ва

пушташро гузоштанро надоштааст. Хушбўйии онҳо иборат испанд ва орду равған будааст. Инчунин намадмоӣ дуои махусусе низ доштааст, ки онро хонда, сипас корашонро шурӯъ мекардаанд.

Раиси ҷамоати деҳоти Вранги ноҳияи Ишкошим – **Некбахтшоев Наим** (соли тав. 1970) оид ба ин расми анъанавӣ чунин қайд намуд: «хангоме ки домоду арӯс ба хонаи домод мераванд, ҳамроҳи худ ҳатман намад мебаранд ва дар хонае, ки ворид мешаванд, намадро ба шакли лўла печонида, дар болояш менишинанд. Вақте ки тўй ба охир расиду ҳамаи меҳмонон рафтанд, домоду арӯс намадро паҳн карда, ба болояш қадам мегузоранд, аммо дар ин ҳангом аҳли ҳамон хонадон барои паҳн кардани намад монеъ мешаванду аз домод пул талаб мекунанд. Баъди ситонидани пул ё ягон ҳадя онҳо баромада мераванд ва навхонадорон ба болои он намад раҳти хоб меандозанд».

Намад айни замон натанҳо дар кишварҳои Осиёи Марказӣ, балки берун аз он низ ба шеваҳои гуногун истехсол мешавад. Масалан, дар мамлакатҳои Аврупо намадро дар дастгоҳҳои ҳозиразамон истехсол намуда, аз он ҳар гуна чузвдонҳо, пойафзор, бозичаҳо ва дигар ашёҳои ороишӣ месозанд. Аз намад либосҳои гуногун, аз ҷумла палто, камзӯл, кулоҳу гарданбандҳо омода мекунанд. Дар Русия аз намад пойафзори зимистона (*валенки*) медӯзанд, ки барои зимистони сарди он ҷо хеле мувофиқ мебошад. Мардуми қазоқу қирғиз ва туркман низ ҳўнари намадмоӣ дошта, намадҳоро дар рӯзгори худ ба таври васеъ истифода мебаранд.

Мусаллам аст, ки намадҳои замонавӣ аз намадҳои қадимӣ фарқи калон доранд. Имрӯзҳо ҳунармандон бо аз истифода дастгоҳҳои технологии нав, рангҳои гуногуни химиявӣ шаклҳои гуногуну мураккаби намадҳоро бо тарҳу ороишҳои замонавӣ истехсол мекунанд. Пашми чорво барои саломатии инсон хеле муфид аст. Аз ин лиҳоз, дар замони ҳозираталаботбалибосҳои

пашмину намадинафзуда, намудҳои нави маҳсулоти намадӣ ба бозори истеъмоли роҳ меёбанд.

Рӯйхати адабиёт:

1. А
ндреев М.С. **Таджики долины Хуф**. –Сталинобод.ҷ.2. 1958.
2. Д
авидов А. Намад // ЭСТ.ҷ.5, 1984.-С. 80.
3. Р
аҳимов Д. **Намадмоӣ** // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.Сармуҳаррир Н.Амиршоҳӣ. Ҷ.2.–Душанбе: СИЭМТ, Душанбе: “Эр-Граф”, 2016.
4. М
амадамонов Х. **Намадрезии пурнақшу ниғори бонувони Помир** //Олами ҳунар.№3, 2009.
5. Н
ародное искусство Памира. -Душанбе.2009.
6. Н
еменова Р.Л. **Таджики Варзоба**. Душанбе,1998. -С.112-113.
7. П
ещерева Е.М. **Ягнобские этнографические материалы**. Душанбе, 1976.
8. Р
аҳимов Д. **Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон**. Душанбе: Адабиёти бачагона, 2014.
9. Ф
еҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. Мурадтибон Д. Раҳимов, А. Аминов, З. Холмуродов, Н. Қличева ва диг. -Муҳаррири масъул Д. Раҳимов. – Душанбе: Аржанг, 2016,. -С.80

10. **Э**
энсиклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. Душанбе:
Сарредаксияи энсиклопедияи советии тоҷик. 1988. -С. 53.
11. **Ю**
суфбекова З. **Семья и семейный быт Шугнанцев** (конец
XIX-начало XXвека). –Москва: 2015.